

Наталія Удод
ст. викладач, м. Київ

ТРУДНОЩІ МОРФОНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

Під час вивчення на початковому етапі навчання парадигми різних граматичних форм відмінкової системи української мови іноземні студенти, за нашими власними спостереженнями, стикаються з певними труднощами запам'ятовування флексій та чергувань приголосних і голосних. Щороку намагаємося простежити, що саме дається важко студентам, що їх, так би мовити, заплутує.

Розглянемо особливості чергування та випадання фонем під час вивчення іменних парадигм. Іноземні студенти повинні вивчити не лише зміни закінчень іменників трьох родів, а і запам'ятати наступне.

Відбувається чергування **і** → **е** та **і** → **ов** іменниках ч. р. та ж. р. у Н. в. мн., у Кл. в. (однини та множини) та в усіх непрямих відмінках однині та множині (крім іменників ч. р. неістот у Зн. в. однини, а також крім іменників ж. р. у Зн. та Ор. відмінках однини); зазначимо, що ці чергування відбуваються в іменниках, які закінчуються на один чи два приголосні після **і**: *папір* – *папери*, *осінь* – *осені*, *гість* – *гості*, *рік* – *роки*, *ніч* – *ночі*, *стіл* – *столи*; після приголосного **л** додаємо ще й м'який знак: *лід* – *льоди*, *льоду*; *колір* – *кольори*.

В іменниках ч. р., які у Н. в. однини закінчуються на **-ець** або **-ень**, випадає голосний **-е-** у Н. в. множини та в усіх інших відмінках однини та множини (крім іменників неістот у Зн. в. однини): *хлопець* – *хлопці*, *іноземець* – *іноземці*, *олівець* – *олівці*, *день* – *дні*, *учень* – *учні*, *березень* – *березня*; а після приголосного **л** додаємо м'який знак: *палець* – *пальці*; *стілець* – *стілці*.

В іменниках ч. р., які у Н. в. однини мають суфікс **-ок**, випадає голосний **о** у Н. в. множини та в усіх інших відмінках однини та множини (крім іменників неістот у Зн. в. однини): *гуртожиток* – *гуртожитки*, *будинок* – *будинки*, *квиток* – *квитки*; але слід звернути увагу студентів, що в суфіксах **-ик**, **-ік**, **-ак** голосний **и**, **і** та **а** не випадають: *годинник* – *годинники*, *холодильник* – *холодильники*; *підручник* – *підручники*, *хлопчик* – *хлопчики*, *словник* – *словники*,

будівельник – будівельники, літак – літаки, хімік – хіміки. До речі, іменники ч. р. з цими суфіксами у М. в. однини мають (як виняток) закінчення -у (а не-і, як усі інші іменники).

У Р. в. однини крім того, що студентів треба розібратися із значеннями іменників ч. р. (від чого залежать їхні різні закінчення -а/-я або -у/-ю), необхідно запам'ятати таке: у формах Р. в. множини в іменниках ж. р. та с. р. при збігу приголосних основи (якщо один із них – **к**) з'являється голосний **о**: куртка – курток, ручка – ручок; марка – марок, сукня – суконь, ліжко – ліжок, вікно – вікон; а при збігу інших приголосних з'являється голосний **е**: вишні – вишень, гривні – гривень, крісла – крісел; але кухня – кухонь. До того ж у Р. в. множини в іменниках ж. р. та с. р. можливе чергування **о** → **і**: робота – роботі, голова – голові, слово – слові, дорога – дорогі, школа – школі, але свободова – свободові, долоня – долонь.

Особливості Д. в. полягають у тому, що іменники ч. р. (істоти) мають дві паралельні форми із закінченнями -у/-ю або -ові (-еві / -єві): брату – братові, іноземцю – іноземцеві, герою – героєві.

У Зн. в. та в Ор. в. винятковими є іменники ж. р., які закінчуються на один шиплячий або один м'який приголосний. У Зн. в. вони не змінюються, а в Ор. в. ці приголосні подвоюються: сіль – сіллю, ніч – ніччю, мідь – міддю, мазь – маззю, подорож – подорожжю, відповідь – відповіддю, але: швидкість – швидкістю (тут дві приголосні основи). Також слід запам'ятати іменники ж. р. з апострофом: любов – любов'ю, кров – кров'ю, матір – матір'ю.

Окремо хочемо виділити чергування приголосних **х** → **с**, **к** → **ц**, **г** → **з** в іменниках ч. р. та с. р. у М. в. та в іменниках ж. р. у Д. в. і М. в.: рік – у році, урок – на уроці, око – в оці, вухо – у вусі, дошка – (на) дошці, аптека – (в) аптеці, підлога – (на) підлозі, комаха – комасі.

Навіть записавши всі ці правила, іноземні студенти повільно їх засвоюють. Тому вважаємо за необхідне кожне заняття з української як іноземної починати з «розминки говоріння»: повторювати і часто вживати в мовленні різні складні випадки чергування, випадання або появи фонем, доводячи до автоматизму правильне використання відмінкових форм іменників.